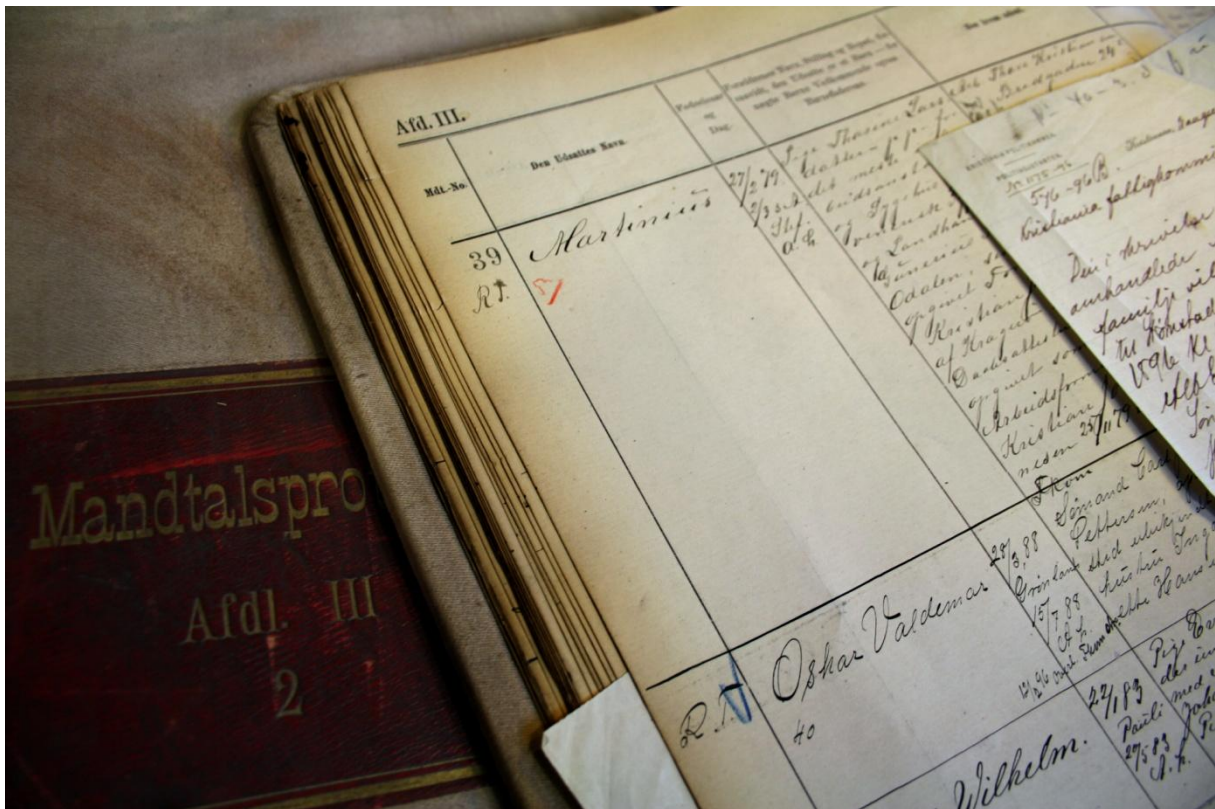

Hvem var pleiebarna?

En undersøkelse av 140 utsatte barn 1887 - 1897

Cornelia Spjelkavik Sparre

Vår 2012

Innledning

”Barn som maa anbringes av fattigvæsenet enten som forældreløse, eller fordi de maa fjernes fra et fattige eller daarlige hjem, blir overført til kontoret for utsatte. (...) De under kontoret for utsatte henhørende barn utsættes for den overveiende del i familier paa landet. Barnet blir ofte, særlig hvis det utsættes som ganske lite knyttet til familien som et av dens egne barn, forblir i pleiehjemmet, efterat det som konfirmert utgaar fra fattigvæsenets forsørgelse, og skaffes arbeid i dens bygd hvor det er opforstret. Barn, som derimot er kommet op i aarene, naar det utsættes, vil ofte søke tilbake til byen, naar det er konfirmert, og det hænder ogsaa at fattige eller daarlige forældre lokker det hjem for å nyttiggjøre sid dets arbeidskraft.”¹

- Beretning om Kristiania kommune for aarene 1887-1911
- (trykket 1914)

Slik forklarer Kristiania kommune i 1914 pleiebarn praksisen fra 1887 og ut over. Dette er altså skrevet en del år senere, men det er ingen grunn til å tro at det som blir uttrykket her skiller seg nevneverdig fra det en tenkte i 1887. Senere forskning og personlige beretninger har gjort det klart at forholdene hos datidens fosterforeldre og barneinstitusjoner svært ofte var uholdbare og preget av utnyttelse.² Så hva var det fattigvesenet mente de reddet disse barna fra? Hva skjulte seg bak merkelappen ”fattige eller daarlige hjem”? Fattigvesenets egne statistikker viser at det i 1887 var 1020 utsatte barn hvorav 226 av dem var utplassert i Kristiania og 794 utenfor. I 1895 var det 1233 utsatte barn, 260 av dem i Kristiania, 973 utenfor, og i 1900 fortsetter antallet å gå opp og vi har 1542 utplasserte barn, 375 i Kristiania og 1167 utenfor.³ Hvem var disse barna, og hvem var foreldrene deres? Det er dette jeg skal undersøke.

Jeg skal se gjennom Mandtalsprotokol afdl. 3 fra 1887 – 1897 og undersøke bakgrunnen til barna. Jeg vil gå inn på noen utvalgte barn der informasjonsmengden tillater det, og jeg vil lage en oversikt over begrunnelsen for å omplassere barna samt, når det er nevnt, foreldrenes yrker. Dette kommer ikke til å bli en fullstendig oversikt fordi det ikke alltid er nedskrevet yrker. Spesifikke grunner til omplassering er sjeldent nevnt og i noen tilfeller er det svært vanskelig å forså hva som er skrevet. I utgangspunktet hadde jeg trodd at dette kom til å bli

¹ Amnéus. 1914, 369

² Bergkvist. 2009

³ Amnéus. 1914, 371

lett og at jeg ville rekke å gå gjennom to protokoller. Men det viste seg som ganske umulig å hoppe over barn eller bare notere ned deres skjebne raskt og effektivt. De jeg hoppet over var barn det ikke sto noe særlig informasjon om. Derfor har jeg endt opp med et utvalg på 140 barn tatt fra første halvdel av protokoll 1. Oppgaven vil i svært stor grad basere seg på informasjonen jeg får fra disse 140 barna og deres foreldre slik de blir fremstilt av fattigvesenets saksbehandlere.

Tidligere forskning

Tidligere forskning som går nøyere inn på problematikken i perioden denne oppgaven behandler dreier seg ofte om barnas situasjon i fosterhjem, og på institusjoner som tvangskolene. Altså som regel etter at fattigvesenet har grepet inn. Denne oppgaven handler hovedsakelig om deres situasjon før fattigvesenet grep inn. Her har en mer generell sosial historie å basere seg på, som for eksempel Ane-Lise Seips *Sosialhjelpstaten blir til*. Jeg bruker også Monica Rudbers *Dydige, sterke, lykkelige barn* for å se på holdninger til barn og barneoppdragelse på denne tiden.

Kontoret for utsatte

I 1887 besto fattigkommisjonen av 9 medlemmer; fattigvesenets direktør, en prest og 7 menn valgt av bystyret. For hver av de 7 distriktene i Kristiania by var det en tilsynskomiteé. Det var også en egen tilsynskomiteé ”for utsatte fattige”.⁴ Utsatte fattige betyr fattige som blir plassert i private hjem som på vegne av kommunen tar vare på dem. Disse personene var gamle, sinnsyke eller barn. Barna ble delt i to grupper, foreldreløse og det vi i dag ville kalt barnevernsbarn. Barna i den siste gruppen kommer inn under avdeling tre og er de barna denne oppgaven fokuserer på. Disse barna ble nærmest auksjonert ut til de privatpersonene som var villige til å ta seg av dem for lavest mulig lønn. I noen tilfeller ble barna utplassert for korte opphold, for eksempel hvis det var en spesiell situasjon i familien som at mor var på sykehus. Da skulle fattigvesenet prøve å plassere dem hos slektninger eller andre ettersom hva som var praktisk.⁵ Men for mange av barna var det meningen at de helst aldri skulle komme hjem igjen. Vi vil i dag tenke at det beste for barnet i så fall ville være å bli plassert hos samme fosterfamilie hele tiden og helst komme sammen med eventuelle søsken. Men søsken ble som regel plassert på helt forskjellige steder og mange av barna ble flyttet fra hjem til hjem ettersom hva som var økonomisk lønnsomt eller på grunn av at familiene ikke ville ha

⁴ Amnéus. 1914, 359-361

⁵ Amnéus. 1914, 369

dem lenger. Et eksempel er 13 år gamle Oskar som ble utplassert fordi han ble forsømt av foreldrene sine som begge var sinnsyke. Han endte som en kasteball i systemet og står oppført med hele fem fosterhjem. Det samme opplevde 4 år gamle Ole som bodde med en far med alkoholproblemer etter at moren døde. Han ble sendt til fem forskjellige fosterhjem i løpet av de tre årene han var i fattigvesenets omsorg. Han ble omtalt slik: ”ualminnelig smaa evner, til ingen nytte, væder under sig om natten” den konstante flyttingen bidro nok ikke til å hjelpe han.

Hvem var pleiebarnas biologiske foreldre?

I utvalget er det mange forskjellige varianter av familieenheten og svært forskjellige mennesker. Familiesammensettingen i utvalget gir oss et innblikk i en familiehverdag som nok var litt mer variert enn situasjonen var i overklassen (se figur 4). Det er 16 barn som i praksis er foreldreløse, de er forlatt av begge foreldrene, men flertallet (62 av barna) har en mor og en far som er tilstedet i livet deres (Jeg regnet alle foreldrepar hvor det ikke er nevnt noe spesielt om familiesammensetningen, som to foreldre. Det er likefullt mulig at tallet ikke er helt korrekt, men etter som fattigvesenet ser ut til å være ganske nøye med å registre alle aleneforeldre mener jeg det er svært sannsynlig at det er riktig.), 28 av barna har en alenemor som omsorgsperson, det varierer om far er gift med en annen kvinne, har forlatt familien, eller er død. Det er også 10 barn som blir tatt vare på av en alenefar. tre av barna har en mor som bor med en samboer, eller umoralsk konkubinats som fattigvesenet kaller det, og to av barna bor med far og stemor. Altså bor 27 % av barna med en aleneforelder. Ifølge loven hadde far plikt til å bidra til barnas underhold selv når han hadde fått dem utenfor ekteskapet. Denne loven hadde som hovedoppgave å begrense fattigvesenets utgifter på disse familiene, men som vi ser av tallene over var det ikke alltid denne loven hjalp spesielt mye i praksis.⁶

Fattigvesenet kommer også av og til med karakteristikk av foreldrenes personlighet og oppførsel. Det vanligste er å kommentere på farens udugelighet; ”slem”, ”fordrukken”, ”forfallen”, ”brutal”, ”stor pusling nok med seg selv”, ”rømt til Amerika”, og ”slask” er eksempler. Moren blir som regel vurdert etter moral eller holdning: ”et høyst uforskammet og letsindigt menneske”, ”usømmelig, lever i konkubinats med en slask”, ”sløv og likegyldig i hjemmet” og ”umoralsk”. Det er også av og til kommentarer om barna. Antagelig for å vise hvordan det dårlige hjemmet påvirker barnet i negativ retning, eller som en advarsel til

⁶ Anne-Lise Seip, 1994, 188

fosterforeldrene: ”slem”, ”små evner”, ”umedgjørlig”, ”uskikkelig”, ”svaklig og ”doven” er eksempler på dette. Men det er også tilfeller hvor beskrivelsen er mer sympatisk, som for eksempel beskrivelsen av 11 år gamle Olaf Arthur Valdemar ” En uforbederlig skulker, Han skal dog vore snill”.

Det er svært mange forskjellige yrker som dukker opp i utvalget mitt (se figur1). Ikke overraskende var det en overvekt av de typiske fysiske arbeidsoppgavene. Arbeider (dagsarbeider, fabrikk arbeider osv.) er det soleklart vanligste yrket for en far med et eller flere barn i fattigvesenet omsorg. Skips relaterte jobber (matros, sjømann osv.) var også ganske vanlige. Litt overraskende var skredder godt representert. Skomakerne hadde på denne tiden stor konkurranse fra utenlandske sko produsert på fabrikk og det er mulig skredderne var i en lignende situasjon⁷. I en periode med stor industrialisering er det sannsynlig at tradisjonelle håndverksyrker antagelig hadde en viss nedgang i kundemassen. Det er også sannsynlig at utenlandske moteklær ble mer populære enn lokale produkter. Før jeg startet hadde jeg trodd at det skulle være flere mødre i arbeid, men i utvalget har jeg bare kommet over to tilfeller av kvinner i arbeid, en mor som var våke kone og en tjenestepike. Dette kan ha sammenheng med at det var vanligere for enslige arbeidene mødre å utplassere barna privat. I noen svært få tilfeller er det hintet til at en mor er umoralsk og kjenning av politiet noe som kan tyde i retting prostituert men dette er, kanskje litt overraskende, svært sjeldent. Det er åpenbart at det er svært få, foreldre som har yrker vanligvis knyttet til øvre middelklasse eller overklassen. Det er to tilfeller av handelsborgere. Den ene er en mann som har forlatt kone og barn og kona som sitter igjen blir omtalt som svak og sykelig. Den andre er Kristian Kaspersen, hans 12 år gamle sønn Albert er meget liten av vekst og skulker skolen, fattigvesenet mener det er dårlig tilsyn i hjemmet. Sannsynligvis var skole forsømmelse den viktigste årsaken til at fattigvesenet kunne plukke opp forsømmelse utenfor arbeiderklassen som de var mye i kontakt med gjennom for eksempel understøttelse.

Noen av foreldrene er klare gjengangere. Selv i mitt lille utvalg er det foreldre som dukker opp opptil 3/4 ganger med søsken som blir utplassert en etter en. En Ludvig Larsen er nevnt hele fire ganger. Hans 7 år gamle sønn Laurits blir omplassert i 1891. Ludvig Larsen blir på det tidspunktet omtalt som en omstreifende blikkenslager. Så i 1893 blir han fratatt den 11 år gammel datteren Vilhelmina Louise Marie, som han har fått med Samuline Bertine

⁷ Edvard Bull, 1981, 146

Jenimasten, en kvinne hvis oppholdssted ikke er kjent. Han blir nå omtalt som straff-fange. Stakkars Vilhelmina ender opp med åtte forskjellige fosterhjem i løpet av de fire årene hun er utplassert. To ganger havner hun hos Ringstad pleiestue. I 1895 tar fattigvesenet Ludvig Larsens 2 år gamle sønn Paulus Olaf, som han nå (fremdeles i straff), har fått med Lisa Mathea Larsdatter Tomsen som også sitter i straff i distriktsfengselet, hun er for øyeblikket innlagt på fødselsstiftelsen. Der får hun enda en sønn med Ludvig som umiddelbart blir tatt fra henne, denne sønnen, Georg Maurius dør i 1896 bare 1 år gammel. Lisa Mathea får også i 1888 en datter, Pauline Ovida, med en annen straff-fange Paul Olsen. Jeg kontaktet både riksarkivet og statsarkivet men dessverre klarte ingen å komme til bunns i hva disse foreldrene hadde blitt dømt for. I et tilfelle, 12 år gamle Evind Gunerius, er det nevnt at begge foreldrene er alkoholikere og har vært i straff for hallik virksomhet. Det kan tyde på at de nevner foreldrenes dom når dette kan vise spesifikk dårlig dømmekraft og dårlig moral og dermed er ”relevant” for å utsette barnet.

Familiene reagerer forskjellig på å miste barna sine, selv om det svært sjeldent er notert har jeg funnet et par reaksjoner. En far, Ole Engel Ouisland, (fotograf) hentet sin 14 år gamle datter Olfine Elisabeth hjem igjen dagen etter at hun ble tatt fra han og hans kone Gjesine Elisabeth Amundsen i 1890, dette hjalp selvfølgelig ikke og hun ble hos sin nye fosterfar Lærer A. Ask ved Kjelsrud skole til året etter. Dette var derimot bare et engangs tilfelle, for de hadde tidligere mistet 10 år gamle Georg Selmer uten protester og da Gjesine Onanda, Olfines søster, ble hentet i 1895 gjorde han ingen forsøk på å få henne tilbake og hun tilbrakte ca 11 måneder hos A. Ask. Da Olfine ble utplassert var det ingen spesiell grunn nevnt i protokollen, mens det denne gang sto at ”Faren er en forfalden mann der ikke bidrar til familiens underhold. Hun går på Vaterlands skole, dårlig innstilling, skulker, stjeler og ligger unna badedag og mat”, det er nevnt at moren nå jobber, hun blir også karakterisert som slapp og likegyldig. Noen foreldre er derimot ivrige etter å bli kvitt barna. 10 år gamle Otto er sønn av en baker, moren hans er død og faren har giftet seg på nytt. I 1894 noterer fattigvesenet: ”faderen som siden atter er gift og sitter i smaa kaar har klaget over gutten (for det meste uden grund) for at faa han udsatt og slippe hans forsørgelse. (uleselig) da det finnes at guten ikke bør vare hos en saadan fader. Guten er meget slem, og lei”. Her ser det faktisk ut til at saksbehandleren har forståelse for at Otto er slem og lei, det er jo ikke noe rart når faren så tydelig prøver å bli kvitt han. Barna har også forskjellige reaksjoner, men igjen er disse svært sjeldent notert. 12 år gamle Hans Jacob rømmer fra sitt første fosterhjem. Dette slo dessverre tilbake på ham selv da han noen år senere blir overført til tvangsskolen Toftes gave. Andre

igjen virker fornøyde, som Gilbert Jul som ble utplassert som 8 åring og etter noen år skriver et brev til fattigvesenet og stolt forteller om fremgangen han har hatt og planene for utdanning.

Hvorfor grep fattigvesenet inn i hjemmet?

Som oftest var det ikke skrevet noe som helst om hvorfor barnet ble tatt ut av hjemmet. Dette gjør det problematisk å vite noe om den vanligste grunnen. Når det ikke er nevnt noen ting, er det fordi fattigvesenet mente at det var åpenbart hva grunnen var? Var det noe som var så vanlig at det ikke var noe poeng å nevne det? Er det som faktisk er nevnt unntak? Jeg tror at det muligens bare er ren fattigdom som er problemet når ingen ting annet er spesifisert. Når det heller ikke er nevnt yrker for foreldrene betyr det da at de er arbeidsledige? Eller var det rett og slett ikke noe system og dermed helt tilfeldig når yrker ble nevnt eller ikke? Dette er ting man må ha i bakhodet når en ser på informasjonen jeg har funnet.

Likevel kan man se at det er noen tendenser i utvalget av barn (se figur 2 a og b). Som forventet er fattigdom, alkoholisme, og såkalte dårlige hjem representert. Men det viser seg også at Amerikabåten representerte et stort problem for fattigkontoret og barna i Kristiania. Ikke sjeldent nevnes det at en forelder har ”rømt” til Amerika og overlatt barnet til en fattig gjenværende mor eller far, eller til seg selv ettersom den andre forelderen er død. I gruppen med utvalgte barn er det hele 39 tilfeller hvor barnet har blitt forlatt av en eller begge foreldre og 22 av disse barna har foreldrene som har dratt til Amerika, eller i to tilfeller England og Tyskland. Det blir da tydelig at muligheten for å stikke av, legge barn, gjeld og alt annet bak seg og begynne et helt nytt liv med blanke ark i Amerika var en fristende mulighet for mange. Eller at en del foreldre rett og slett ikke hadde råd til mer enn 1 billett. En del ville kanskje la barna bli igjen med mor helt til de begge hadde tjent opp nok til å sende hele familien etter. Når da mor dør, blir syk eller ikke klarer å holde familien med mat og klær sitter barna i en vanskelig situasjon. For fattigvesenet ble foreldre som stakk av til Amerika et så stort problem at det i 1892 kom en ny lov hvor politiet kunne nedlegge utvandringsforbud for fedre med plikt til å betale barnebidrag.⁸ Utvalget mitt er fra 1887 til 1897, denne loven kommer altså midt i perioden og det er grunn til å tro at Amerikaproblemet nådde en slags topp akkurat her. Jeg har forsøkt å se om antallet fedre som drar til Amerika synker etter denne loven (se figur 5). Det ser ut til at antallet fedre er ganske jevnt mens antall mødre går opp etter 1891. Men

⁸ Anne-Lise Seip, 1994, 189

dette er ett litt for lite utvalg til at resultatet kan bekrefte eller avkrefte noe, spesielt fordi jeg ikke har nøyaktige reise dato, bare årstall for når fattigvesenet tok barnet. Å bekrefte avreise dato for foreldrene viste seg å være svært problematisk. På grunn av varierende stavemåter og svært vanlige navn ble det å benytte Ellis Island arkivet og digital arkivets emigrant protokoller svært problematisk siden det viste seg ganske umulig å avgjøre om jeg hadde funnet riktig person eller ikke.

Oversikt over faktorer som bidrar til at fattigvesenet griper inn:

- Problemer på skolen: her har jeg regnet alle barn hvor det blir kommentert skulk eller at skole ber om å få barnet utsatt, i tillegg har jeg regnet med lærevansker der det er kommentert at barnet har ”små evner”.
- En av foreldrene er død: i en del tilfeller betyr dette at gjenværende forelder ikke klarer å ta vare på barnet alene.
- Alkoholisme: her regnet jeg også med et par som befant seg i fyllearesten.
- Ukjent oppholdssted: dette regner jeg som at forelder antagelig er omstreifer, har forsvunnet eller forlatt familien, eller rett og slett at barnet er resultat av et kort forhold og mor ikke har noen anelse om hvor far befinner seg.
- Sykdom hos forelder: her regner jeg psykisk og fysisk sykdom, epilepsi blir nevnt, samt fødselshjemmet, og jeg teller også med foreldre som blir omtalt som svake og lignende.
- Problembarn: barnet blir omtalt som ustyrlig, har vært i kontakt med politiet, stjeler, lyver og foreldre har gitt opp å ta vare på det.
- Sykdom hos barnet: Barnet er blind, døv, har hjertefeil, er svaklig eller på annen måte syk, Syfilis er også nevnt. Jeg regnet også med de som ble omtalt med ”ualminnelig små evner” som mulig psykisk sykdom / mentalt handikap og der det ble nevnt at barnet vettet sengen tok jeg også dette med under paraplyen fysisk / psykisk sykdom.
- Foreldre har forlatt barnet og stukket av, gjerne til Amerika eller England.
- Dårlig hjem, misshandling og forsømmelse: dette er som regel skrevet rett frem og lett å finne, men det er antagelig en del tilfeller som ville kvalifisert etter vår tids standarder som ikke blir registrert som dette.
- Fattigdom: dette er bare de tilfeller hvor fattigdom, trange kår, understøttelse, eller lignende er nevnt.

- Foreldrene befinner seg på institusjon: her regner jeg sykehus, fengsel og arbeidsanstalten.
- Barnet er forlatt av en eller begge foreldre: se figur 2b for detaljer.
- Foreldre er umoralske: alle tilfeller hvor mangel på moral er trukket frem eller informasjonen er skrevet på en slik måte at det er klart og tydelig at fattigvesenet mener at foreldrenes valg eller personlighet er umoralsk.

Skulking, skoleforsømmelse og lærevansker er den klart vanligste grunnen til å bli pleiebarn. At så mange hadde problemer med skolegangen er ikke så merkelig, kunnskapen om lærevansker, mobbing og pedagogikk var ikke akkurat på høyden og oppfølgingen fra foreldrene var antagelig minimal. Men det er en annen mulighet det er viktig å huske på: loven som avviklet barnearbeid for de under 12 år trådte ikke i kraft før 1893, altså 6 år ut i perioden protokollen omhandler.⁹ På grunn av dette er det fullstendig mulig at mange av barna som hadde så store problemer med å følge med på skolen, eller ikke møtte opp i det hele tatt, brukte tiden på å jobbe eller møtte opp utslitte etter nattevakter. Jeg har forsøkt å se om antallet skulkere og barn med skoleproblemer gikk ned etter 1893 men igjen er det et litt for lite utvalg til å kunne konkludere (se figur 3). Skulking og skole forsømmelse ble sett på som et alvorlig problem. I vergerådsloven fra 1896 blir det fastslått at ansvaret for forsømte barn var en viktig statsoppgave. Vergerådsloven omfattet barn som på en eller annen måte var problematiske, skulkere, forsømte, de som hadde begått straffbare handlinger og de som viste tegn til å bli problematiske voksne. Det var i denne perioden man også fikk tvangskoler og i vergeloven blir det spesifisert at noen barn må fjernes fra skolen om de ødelegger for de andre barna¹⁰. Som vi ser var det ikke mangel på barn som skulket og dermed ble fjernet fra hjemmet før 1896 heller, men det er mulig at hvordan man håndterte skulkere ble mer standardisert etter denne loven.

Enkelt tilfeller og eksempler

Det er flere tilfeller som er klare eksempler på omsorgsvikt i hjemmet. Spesielt la jeg merke til Hilda Josefine Jacobsen. Foreldrene hennes Juliane og Balder Jacobsen forlot henne og dro til henholdsvis England og USA. Hun hadde siden dette bodd hos bryggearbeideren Christian Stehanke. I protokollen er det bemerket at han er en ”dårlig person” og alkoholiker. Hvordan hun har endt opp hos ham eller hvor lenge hun har bodd der nevnes ikke. Det står også at hun

⁹ Edvard Bull, 1981. 141

¹⁰ Anne-Lise Seip, 1994, 212

gjør det dårlig på skolen men at de antar at hun vil forbedre seg om hun blir flyttet ut av hjemmet og får gå på en landskole. Hun blir dermed som 13 åring sendt til sin nye foster far Nils Sörensen. Vedlagt i protokollen ligger det et brev fra Sörensen til forstander Holtedahl:

"Jeg vil herved underrette om at Hilda Josefine Jacobsen nu er såvit frisk igjen at hun har begynt paa skolen. Da hun er meget sykkelig og forserten har meget tungt for at lase sine lekser vil jeg herved spørge forstanderen om den kunde betale litt mere for hender? da vi synes det er svart lite, vi vil nødig at hun skal reise fra os, da hun har bedet os om at faa vare her."

Det er tydelig at Hilda Josefine ikke har hatt det bra. Når fosterfaren sier at hun selv har bedt om å få bli hos ham, kan man jo selvfølgelig ikke stole helt på det siden det er penger med i bildet, men når en ser på hvilken situasjon hun var i er det ikke vanskelig å tro at hun på dette tidspunktet har det bedre. Jeg har prøvd å finne Balder Jacobsen i arkivene fra Ellis Island for å se om det er blitt noter noe om han. Det finnes bare tilgjengelige protokoller fra 1892 og oppover så jeg har dessverre ikke lykkes.

Det er ganske mange tydelige triste tilfeller, som 12 år gamle Lina Emilie. Faren hennes er død og moren, Marthe Thomasdatter ser ikke ut til å egne seg spesielt godt som mor. Fattigvesenet skriver at hun lever et "usædeligt liv", hun har alkoholproblemer og har tidligere blitt arrestert for tyveri. Det blir også nevnt at hun på et tidspunkt har vært innlagt på sykehus for en hudsykdom, som kanskje kan være en høflig måte å si seksuelt overførbart sykdom på. Midt opp i dette står datteren. Hun er liten, svak og forsømt og hun væter sengen. Hun blir også omtalt som "til ingen nytte" og de skriver at hun er grov i munnen. Til forskjell fra Hilda Josefine ser det ikke ut til at det å bli plassert i fosterhjem blir en stor forbedring for henne. Hun er bare i fattigvesenets omsorg til hun konfirmerer seg 3 år senere, men i løpet av denne tiden er hun innom 6 fosterhjem.

Om det var misshandling i hjemmet var det som regel faren som var problemet slik som 12 år gamle Kristine opplever. Hun står oppført med 2 fedre (en av dem har forsvunnet) så Bernt Henriksen Berg er antagelig hennes stefar. Bernt blir omtalt som "meget brutal" og slår og misshandler både Kristine, Kristines mor og søsknene hennes. Andre ganger er det moren som ikke er like hyggelig slik som 10 år gamle Asbjørn opplever. Asbjørn er svak og syk etter magekatarr men det hindrer ikke moren i å være slem mot ham, eller faren, en politikonstabel, fra å la det skje.

I noen tilfeller er det ikke bare søsken som havner hos kontoret for utsatte, det er også kusiner og fettere. Marius Edvard Larsen og kona står oppført som ”rømt til Amerika” det samme gjør Olaus Edvard Larsen og hans kone, Marius og Olaus er begge skreddere og barna deres Petter Brynjulf og Maren Sofie blir begge utsatt i 1881. Her er det stor grunn til å tro at det er to brødre som har tatt med seg konene sine og dratt til Amerika. Men hvorfor har de latt barna bli igjen alene?

Vi har også typiske ”problem barn”. Halfdan Eugenius er 13 og faren, en brannkonstabel er død. Moren er oppført som understøttet, altså hun er allerede avhengig av økonomisk støtte fra fattigvesenet. Hun har ingen kontroll over sønnen som skulker. Jeg har også tidligere nevnt 12 år gamle Hans Jacob som etter å ha rømt fra et fosterhjem ble plassert i et nytt, for så å bli overført til tvangskolen Toftes gave. Han blir omtalt som slem og lat. Han skulker skolen, leser ikke og stikker ut om natten i ukevis. Vi har også 13 år gamle Lars Marius. I likhet med Halfdan er faren hans død og moren er også understøttet. Saksbehandleren noterer at han har vært på politikammerset for tyveri og moren vet ikke hva hun skal gjøre.

Konklusjon

Hva forteller dette oss om synet på barn i byen og fattiges evner til å ta vare på barn? Fra midten av 1800 tallet og utover begynte man å forandre synet på fattige barn, en går fra et romantisk syn, til å se på de fattige barna som nesten sjelelig avstumpet. Det er usikkert om dette kom av at forholdene for barn faktisk var forverret som følge av industrialiseringen og urbaniseringen, eller om en bare ble mer oppmerksom på barna og deres problemer enn før.¹¹ Ser en på mitt materiale synes jeg det er ganske tydelig at fattigvesenet mente at det å vokse opp på landet og ikke i byen var en forbedring i seg selv. Det ser ut til at de i mange tilfeller var opptatt av å få fjernet barna fra dårlig påvirkning og dårlige lokalmiljø. I de tilfeller hvor en ikke kan hjelpe foreldrene så må man da ta barnet ut av hjemmet og plassere dem hos noen som kan gi dem riktig oppdragelse.¹² Monica Rudberg skriver at fokuset i den borgerlige barneoppdragelsen på denne tiden var på det å være streng og sette grenser. De fattige, allmuen og arbeiderne ble kritisert for å være slappe og slurve med oppdragelsen.¹³ Og om man er slapp og sløv og ikke gjør en innsats så er man egentlig skyld i sin egen situasjon, var

¹¹ Rudberg, 1983, 186

¹² Rudberg, 1983, 176

¹³ Rudberg, 1983, 175

det vanlig å tenke.¹⁴ Dette er også noe en ser igjen i mitt utvalgt. Det å være doven, slapp og sløv er kritikk som blir rettet spesielt mot mødre og barna.

Det er tydelig etter å ha gjennomgått denne protokollen og lest om disse barnas situasjon at de fleste av dem hadde det vanskelig før de ble usatte. 27,8 % av barna i utvalget mitt opplevde at en eller begge foreldrene forlot dem, eller aldri var der i utgangspunktet. 22,8 % av dem opplevde at en av foreldrene døde. 15 % opplevde mishandling og forsømmelse og i 11,4 % av tilfellene var det alkoholisme i hjemmet. Dette tegner et ganske trist bilde av situasjonen for de fattiges barn.

¹⁴ Rudberg, 1983, 173

Kilder

Oslo Byarkiv, Kristiania fattigvesen, kontoret for utsatte: Mandtalsprotokol afdl. 3 protekoll 1
1887-1897

Litteratur

Amnéus. hovedredaktør, *Beretning om Kristiania kommune for aarene 1887-1911*, J. Chr.
Gundersen boktrykkeri, 1914

Bergkvist, Johanne, *Pleiebarnas historie*, publisert i Tobias 2/2009,

<http://www.byarkivet.oslo.kommune.no/article150654-961.html> (sist endret:
11.11.2009)

Bull, Edvard. *Retten til en fortid*, universitetsforlaget, 1981

Rudberg, Monica, *Dydige, sterke, lykkelige barn, ideer om oppdragelse i borgerlig tradisjon*,
universitetsforlaget 1983

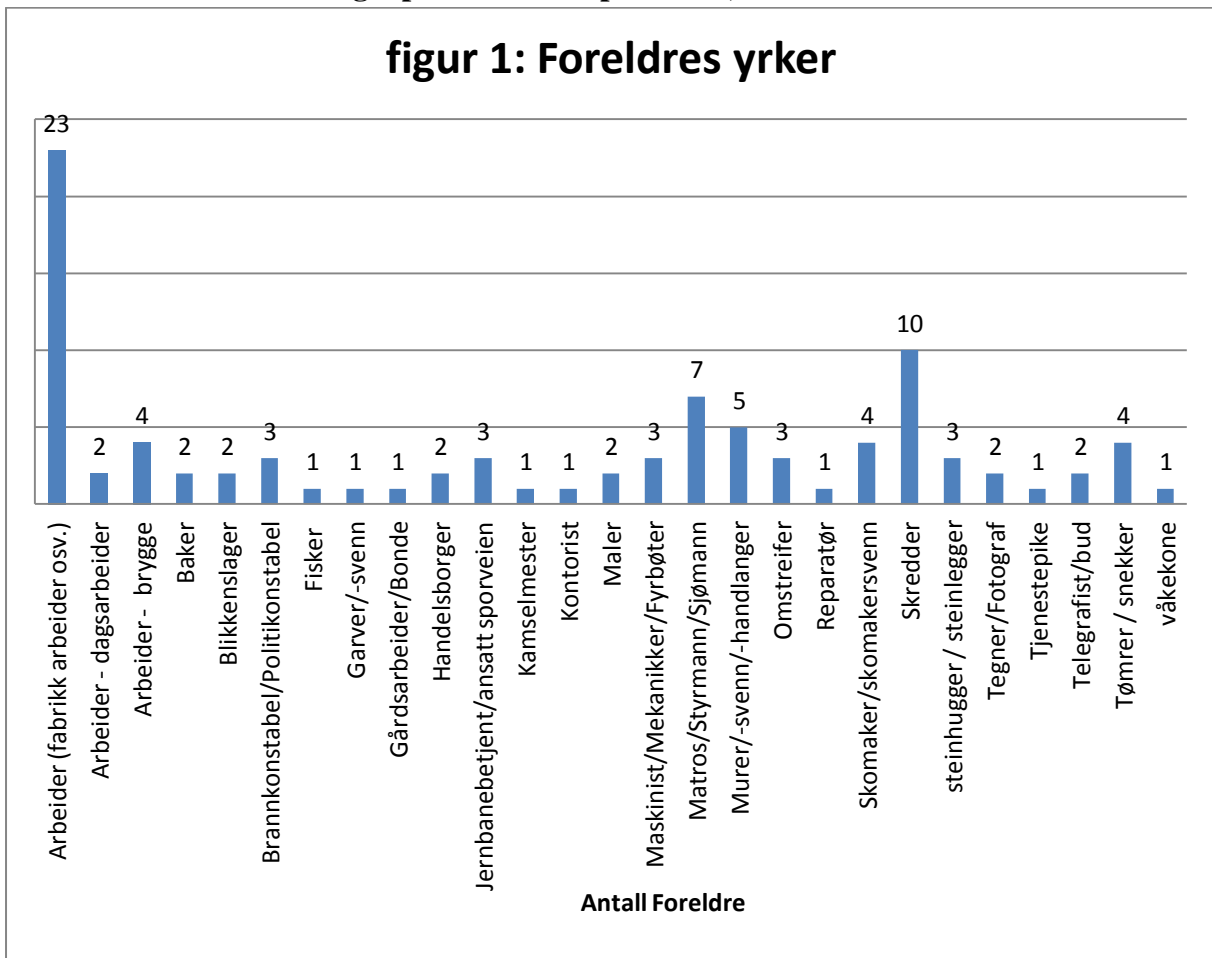
Seip, Anne-Lise. *Sosialhjelpstaten blir til, norsk sosialpolitikk 1740-1920*. Gyldendal norsk
forlag 2 utgave, 1994

Forside foto:

Tatt av undertegnede

Vedlagt:

Statistikk hentet fra utvalget på 140 utsatte pleiebarn, Kristiania 1887-1897

Figur 2a viser en eller flere problemer som angis pr barn, mange av problemene kan overlappe eller forekomme i samme hjem samtidig:

